

УДК 614.2:34:61

Взаємовідносини людини і суспільства у сфері охорони здоров'я. Особливості викладання фахових знань з дисципліни «Медичне право»

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE INDIVIDUAL AND SOCIETY IN THE FIELD
OF HEALTHCARE. FEATURES OF TEACHING THE DISCIPLINE «MEDICAL LAW»

ЛАБА Святослав Володимирович – доктор філософії (PhD), доцент кафедри цивільного і господарського права та процесу, Львівський торговельно-економічний університет, вул. Туган-Барановського, 10, Львів, 79005, Україна

ORCID <https://orcid.org/0009-0006-8058-2865>

КУНОВСЬКИЙ Володимир Володимирович – кандидат медичних наук, доцент кафедри загальної хірургії, Державне некомерційне товариство «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького», вул. Пекарська, 69, Львів, 79010, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2796-4814>

ЛАБА Оксана Володимирівна – доктор філософії (PhD), асистент кафедри акушерства, гінекології та репродуктивної медицини, Державне некомерційне товариство «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького», вул. Пекарська, 69, Львів, 79010, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1237-796X>

LABA Sviatoslav Volodymyrovych – PhD in Philosophy, Associate Professor of the Department of Civil and Commercial Law and Procedure, Lviv University of Trade and Economics, 10 Tugan-Baranovsky St., Lviv, 79005, Ukraine

KUNOVSKYI Volodymyr Volodymyrovych – PhD in Medicine, Associate Professor of the General Surgery Department, State Non-Profit Society «Danylo Halytsky Lviv National Medical University», 69 Pekarska St., Lviv, 79010, Ukraine

LABA Oksana Volodymyrivna – PhD in Philosophy, Assistant at Department of Obstetrics, Gynecology and Reproductive Medicine, State Non-Profit Society «Danylo Halytskyi Lviv National Medical University», 69 Pekarska St., Lviv, 79010, Ukraine

DOI <https://doi.org/10.54891/2786-7013/2026-1-14>

Анотація. У статті аналізуються особливості викладання фахових юридичних та медичних дисциплін з урахуванням сучасного суспільного життя. З огляду на перспективи професійного та фахового зростання базовий рівень отриманих знань з дисципліни «Медичне право» є без сумніву актуальними, як для майбутніх юристів, так і для практикуючих лікарів. Основу дослідження склали анонімне анкетування з використанням опитувальників (сформованими відповідно до мети дослідження) у респондентів трьох груп. До першої групи (основна) включено 40 слухачів, які отримують фахову юридичну освіту у Львівському торговельно-економічному університеті на факультеті права. Другу та третю групи склали респонденти фахової медичної освіти, а саме студенти 3 курсу медичного факультету – 20 осіб (друга група) та практикуючі лікарі (курсанти тематичних циклів фахового медичного удосконалення – 20 осіб; третя група), які навчаються та отримують фахове удосконалення на кафедрах ДНТ «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького». За результатами анонімного анкетування першої групи респондентів констатовано, що основу викладання дисципліни «медичне право» складає органічне поєднання двох складових: фахове подання професійних знань та вміння викладача формувати особистісні соціально-психологічні © ЛАБА Святослав Володимирович, КУНОВСЬКИЙ Володимир Володимирович, ЛАБА Оксана Володимирівна

характеристики майбутніх фахових юристів. Зазначено, що домінуюча складова у викладанні фахових знань з дисципліни «медичне право» тісно взаємопов'язана з можливістю чіткого зворотного зв'язку слухач-викладач-слухач, формуванням правильної мотивації обох ланок навчального процесу. Водночас особистісні якості викладача вищої школи відіграють важливу роль у процесі засвоєння базових теоретичних та фахових знань. Результати опрацювання анкет респондентів другої та третьої груп (фахова медична освіта) констатували: базовий рівень знань з дисципліни «Медичне право» для респондентів цих групи, знаходиться практично на мінімальному рівні, однак бажання отримати додаткові знання, з акцентом на практичному опрацюванні конкретних життєвих прикладів висловили 40 % опитуваних.

Ключові слова: медичне право, юриспруденція, сфера охорони здоров'я, рівень фахових знань, особистісні навички, рівень комунікації.

Summary. The article analyzes the features of teaching professional legal and medical knowledge taking into account modern social life. Given the prospects for mastery and professional growth, the basic level of knowledge obtained in the discipline «Medical Law» is undoubtedly relevant, both for future lawyers and practicing doctors. The study was based on anonymous questionnaires (formed in accordance with the purpose of the study) among respondents of three groups. The first group (main) included 40 students who receive professional legal education at the Lviv University of Trade and Economics at the Faculty of Law. The second and third groups were respondents of professional medical education, namely 3rd year students of the Medical Faculty – 20 people (second group) and practicing doctors (students of thematic cycles of professional medical improvement - 20 people; third group), who study and receive professional improvement at the departments State Non-Profit Society «Danylo Haltsky Lviv National Medical University». According to the results of an anonymous questionnaire of the first group of respondents, it was stated that the basis of teaching the discipline «Medical Law» is an organic combination of two components: professional presentation of professional knowledge and the teacher's ability to form the personal socio-psychological characteristics of future professional lawyers. It is noted that the dominant component in teaching professional knowledge in the discipline «Medical Law» is closely interconnected with the possibility of clear feedback from the student-teacher-student, the formation of the right motivation of both links of the educational process. At the same time, the personal qualities of a higher education teacher play an important role in the process of mastering basic theoretical and professional knowledge. The results of processing the questionnaires of respondents of the second and third groups (professional medical education) stated: the basic level of knowledge in the discipline «Medical Law» for respondents of these groups is practically at the minimum level, however, the desire to obtain additional knowledge, with an emphasis on the practical processing of specific life examples, was expressed by 40 % of respondents.

Key words: medical law, jurisprudence, healthcare, level of professional knowledge, personal skills, level of communication.

Вступ. Викладання фахових дисциплін у сучасних умовах вищої школи постійно трансформується. В умовах військового часу з урахуванням особливостей, складнощів та проблем державотворення проведення кваліфікованої професійної діяльності потребує високої базової фахової підготовки. Розглядаючи в даному контексті правове регулювання взаємовідносин людини і суспільства у сфері охорони здоров'я, зокрема і надання медичної допомоги (з урахуванням засад медичного права) набуває все більшої актуальності.

Законодавство є важливим та ефективним засобом державного керівництва суспільством, що охоплює практично всі сфери життєдіяльності людини, у тому числі і галузь охорони здоров'я. Загальна декларація прав людини Прийнята і проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року зокрема стаття 25 ствердила, що «кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я» [1].

В умовах військового часу проведення професійної діяльності потребує кваліфікованої фахової підготовки, а правове регулювання взаємовідносин людини і суспільства у сфері охорони здоров'я, зокрема і надання медичної допомоги (з урахуванням засад медичного права) набуває все більшої актуальності. З огляду на вищезазначене, пошук ефективних шляхів викладання фахових дисциплін, особливо в умовах вищої школи, яка зазнає постійного оновлення та трансформації безумовно, однозначно заслуговує на схвалення.

Аналіз останніх досліджень. Медичне право – це не тільки механічна сукупність нормативних актів, а насамперед складна система відповідних відносин «кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я» яка визначається нормами різних галузей права, домінуюче положення яких займають Основи законодавства України про охорону здоров'я [2]. Медичне право – інтегративна система правових норм, якими визначається напрямки застосування медичних, профілактичних, оздоровчих та інших фахових заходів, спрямованих на збереження життя, підтримання та зміцнення здоров'я і працездатності, оптимальної фізіологічної форми та інтелектуальної, творчої і соціальної активності людини в сучасних умовах [6].

Виникнення й розвиток медичного права як навчальної дисципліни взаємопов'язаний з формуванням юридичної та медичної освіти. Розвиток «медичного права» як навчальної дисципліни спочатку був пов'язаний з організаційними питаннями у медицині та у більшості випадків мав судово – медичний «нахил». Однак за останні роки відзначається процес «юридичного спрямування» медичної діяльності (контроль якості медичної допомоги, несприятливі результати медичного втручання). У лікарів виникла необхідність до «правового мислення», та можливості екстраполювати ці знання співвідносно до конкретної ситуації. Паралельно зросла чисельність фахових юристів, які у своїй практичній діяльності почали розглядати юридичні проблеми медичних працівників.

Цікавою думкою у даному аспекті є твердження Р. Майданика, який розглядає медичне право як «комплексну сферу законодавства й інших допустимих джерел права» [3]. Фактично науковець вважає, що медичне право уможливує поширення на неоднорідні відносини надання медичної допомоги норми фундаментальних галузей права та пов'язані з ними відносини, щодо їх впровадження (цивільні, адміністративні, кримінально-правові тощо) [4. с. 64].

Співзвучною є думка І. Сенюти, яка зазначає, що медичне право є комплексною галуззю права, тобто, що правовідносини у сфері надання медичної допомоги не тільки входять до предмета правового регулювання цивільного права, а є складовою комплексної галузі права – медичного права [6, с. 112–113].

Загалом медичне право можна окреслити як «сукупність правових способів, за допомогою яких здійснюється регулювання суспільних відносин, що входять до предмета «Медичне право» [8, с. 8].

У процесі викладання фахових знань для здобувачів закладів вищої освіти (які пов'язують своє майбутнє з юридичною діяльністю) слід акцентувати на тому, що для проведення результативної щоденної практичної діяльності їм буде вкрай необхідним оволодіти певним набором професійних та особистісних індивідуально-психологічних навичок, які є сукупністю знань про державу та право. Фахові юристи повинні усвідомлювати важливість, роль та значення безпосереднього спілкування, досконало володіти навичками конструктивної комунікації, ведення переговорів, врегулювання конфліктів.

Слід зазначити, що проблематиці аналізу медичного права з висвітленням його правового та практичного виміру присвячено багато наукових та науково-теоретичних опрацювань, які окреслюють такі теми як права і обов'язки громадян у сфері охорони здоров'я, принципи

організації охорони здоров'я, медична допомога та експертиза, фармацевтична діяльність і забезпечення лікарськими засобами, специфіка відповідальності відповідно до закону про охорону здоров'я та інше.

Перед викладачами вищої школи постає необхідність вміти формувати в майбутніх юристів, з огляду на їх професійний ріст та здатність у майбутньому до результативної комунікативної діяльності, виражені особистісні соціально-психологічні характеристики. Базові юридичні знання дозволять фахівцям у своїй практичній діяльності подолати структурні та поведінкові бар'єри, стереотипність мислення та максимально адаптуватись у соціумі.

Мета статті полягає у визначенні рівня ефективності засвоєння професійних знань (юриспруденція / медицина / медичне право) у розрізі фаховості, доступності, розуміння, доцільності та соціальної значущості.

Виклад основного матеріалу. Не викликає заперечень той факт, що для вирішення проблемних питань юридичного захисту прав людини у сфері охорони здоров'я будуть сприяти нові наукові досягнення у галузі юриспруденції, медицини, психології та соціології.

Зміст медичних правовідносин становлять суб'єктивні права та юридичні обов'язки, які реалізуються в поведінці суб'єктів медичних правовідносин. Правовий обов'язок медичного працівника (через особливості професії) – необхідність надавати медичну допомогу громадянам, що мають у цьому потребу, а також суб'єктивне право – відмовитися від подальшого ведення пацієнта, якщо останній не виконує медичних приписів або правил внутрішнього розпорядку закладу охорони здоров'я, за умовами, що це не загрожуватиме життю хворого і здоров'ю населення [6].

Характерні особливості медичних послуг тісно взаємопов'язані з правовими аспектами медичних правовідносин:

– *комплексний характер медичних послуг* (послуги є результатом діяльності декількох категорій медичних працівників);

– *не підлягають стандартизації*, оскільки неможливо передбачити всі супутні фактори (вік пацієнта, тривалість хвороби, супутні захворювання);

– *підвищені вимоги з боку держави* (суб'єкт надання медичних послуг повинен відповідати єдиним кваліфікаційним вимогам, мати ліцензію на заняття медичною практикою, проходити акредитацію);

– *метою надання медичних послуг* (вплив на здоров'я пацієнта, на його фізичний або психологічний стан);

– *публічний характер* (медичні послуги надаються всім особам, які звертаються за їх отриманням);

– *ризиковість* (в окремих випадках медичні працівники не в змозі «у критичних ситуаціях» впоратися із «нетипово перебігаючими» захворюваннями не через свою неосвіченість, а внаслідок «низького порогу» медичних знань).

Слід відзначити, що знання з предмета «Медичне право» систематизують такі напрями: права і обов'язки громадян у сфері охорони здоров'я, принципи організації охорони здоров'я, медична допомога та експертиза, фармацевтична діяльність і забезпечення лікарськими засобами, специфіка відповідальності відповідно до законодавства про охорону здоров'я [5].

Однак варто зазначити, що викладання навчальної дисципліни «Медичне право» потребує вирішення наступних засадничих питань:

– навчальна дисципліна «Медичне право» повинна охоплювати напрями як медичної, так і юридичної освіти;

– необхідність у формуванні та опрацюванні науково-обґрунтованих та максимально прив'язаних до сучасних реалій навчальних програм;

- судово-медичний та організаційно-адміністративний «нахили» у вивченні предмета «Медичне право» для студентів;
- відсутність досвідчених спеціалістів з медичного права, а відповідно і фахових викладачів з юридичного забезпечення медичної діяльності;
- формування чіткого зворотного зв'язку «слухач–викладач–слухач», правильна мотивація обох ланок освітнього процесу.

Відповідно до поставлених цілей та сформованого завдання авторами було проведено анонімне анкетування з використанням опитувальників (опрацьованими та сформованими згідно з метою дослідження) у респондентів трьох груп. До I групи включено 40 осіб, які отримують фахову юридичну освіту на базі Львівського торгово-економічного університету (ЛТЕУ) на факультеті права. До двох наступних груп були залучені респонденти, які навчаються та отримують професійну освіту на кафедрах ДНТ «Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького», II група – студенти 3 курсу медичного факультету (20 респондентів), III група – практикуючі лікарі (курсанти тематичних циклів фахового медичного удосконалення; 20 осіб).

Запитання, включені до опитувальників, відрізнялися в залежності від групи опитування і були зосереджені на виявленні рівня базових фахових знань з медичного права (I група); визначення потреби у студентів-медиків необхідності в інформуванні про базові знання з медичного права (II група), актуальність у розумінні та соціальна значущість знань медичного права у професійній медичній практиці (III група). Проведення анкетування (респонденти I групи, фахова юридична освіта) ґрунтувалось на статистичному опрацюванні відповідей на тести згрупованих у три кластери: а) визначення рівнів засвоєння фахових знань з дисципліни «Медичне право» (10 тестових питань); б) оцінка здатності респондентів до формування та прийняття рішень при розгляді прикладних випадків (скарги, конфліктні ситуації, невдоволеність результатами лікування) у роботі закладів практичної охорони здоров'я (10 тестових питань); в) оцінювання особистісних якостей та комунікаційних можливостей викладачів з дисципліни «медичне право» (10 тестових питань). Окрім того, до анкети (опрацьовані для здобувачів юристів) додатково введено питання щодо якості викладання дисципліни «Медичне право», яка забезпечує отримання базових теоретичних знань, а також оцінка можливостей застосування отриманих знань у розгляді прикладних практичних випадків.

Анкетування, проведене для респондентів з медичною фаховою освітою (II та III групи), включало два кластери запитань: а) визначення рівня базових знань з дисципліни «Медичне право» (10 тестових питань); б) бажання та доцільність отримання базових знань з медичного права, соціальна значимість та шляхи застосування цих знань у практичній роботі в закладах охорони здоров'я (10 тестових питань).

Розглядаючи результати основної групи респондентів (фахова юридична освіта), констатовано, що викладання дисципліни «Медичне право» організовано на достатньо високому освітньому рівні, оскільки ступінь засвоєності навчального матеріалу (рівень фахових знань) склала 70 % (слід врахувати, що опитування проводилося до завершення курсу викладання дисципліни «Медичне право»). Домінуюча частка правильних відповідей другого кластера 85 % відповідала рівню засвоєння знань, які ґрунтувались на засадах опрацювання практичних рішень (здатності респондентів до формування та прийняття рішень при розв'язанні ситуативних задач). Високий рівень відповідей на запитання цього кластера вказує на те, що респондентам є цікавим практичне опрацювання реальних випадків, що сприяє більш високому засвоєнню отриманих фахових знань. За результатами тестування респондентів питання з третього кластера (особистісні якості та комунікаційні можливості викладачів з дисципліни

«Медичне право») загалом отримано 95 % позитивних відгуків. Серед загалу анкет відзначено необхідність зосередження викладачів вищої школи на вдосконаленні соціально-психологічних якостей – 31 респондент (77,5 %), а також на постійному вдосконаленні комунікаційних навичок – 34 респонденти (85 %). Серед побажань респондентів цієї групи можна виокремити зацікавлення в інтерактивному спілкуванні – 38 (95 %) та детальному аналізу – 27 (67,5 %) чітко сформованих та реально опрацьованих конкретних випадків – 39 (97,5 %).

Результати опрацювання анкет респондентів з медичною фаховою освітою II група (студенти третього курсу): базовий рівень знань (перший кластер запитань) з дисципліни «Медичне право» для респондентів цієї групи, знаходиться практично на мінімальному рівні, оскільки лише у 3 (15 %) опитаних були отримані правильні відповіді на поставлені запитання (прийняті інтуїтивно на рівні підсвідомого рішення). Опрацювання відповідей на запитання другого кластера (питання щодо бажання отримати додаткові базові знання з дисципліни «Медичне право») склали 8 (40 %). Серед опитаних респондентів III групи (курсанти тематичних циклів фахового медичного вдосконалення) за результатами аналізу першого кластера запитань – правильні відповіді наявні в 9 анкетах (45 %), що, на нашу думку, пов'язано з наявністю фактора особистого соціального досвіду (спілкування з пацієнтами) та тривалістю професійної діяльності. Аналіз отриманих даних при опрацюванні анкет другого кластера (питання щодо бажання отримати додаткові базові знання з дисципліни «Медичне право») констатували досить високі результати – 16 правильних відповідей (приклади розбору конфліктних ситуацій), що відповідає 80 % опитаних. Респонденти також відзначали доцільність отримання додаткових знань про правильність та послідовність дій медичних працівників у випадках наявності невмотивованих скарг та інших конфліктних ситуаціях. Таким чином, для респондентів з фаховою медичною освітою потреба в покращенні базових знань з дисципліни «Медичне право» є потрібною та доцільною, оскільки, маючи досвід щоденного спілкування з пацієнтами та їхніми родичами, ризики виникнення конфліктних ситуацій, які потребують юридичного вирішення проблеми, є високими, а бажання та необхідність соціально-юридичного супроводу є нагальною проблемою, котра потребує негайного вирішення.

Висновки. Основу викладання дисципліни «Медичне право» складає органічне поєднання двох складових, фахове подання професійних знань та вміння викладача формувати психологічні поведінкові характеристики в майбутніх юристів. Невід'ємна складова освітнього процесу взаємопов'язана з можливістю чіткого зворотного зв'язку «слухач–викладач–слухач», правильна мотивація обох ланок освітнього процесу, отримання чітких відповідей у процесі навчання, а особистісні якості викладача вищої школи відіграють важливу роль у процесі засвоєння базових теоретичних та фахових знань. Викладачі вищої школи для надання кваліфікованих професійних знань (особливо в умовах воєнного часу) окрім наявності високої фахової підготовки повинні динамічно розвивати навички та вміння формування результативних особистісних, соціально-психологічних та комунікативних характеристик.

У перспективі подальших досліджень концепція «слухач–викладач–слухач» може бути поглиблена через методологію усвідомлення та прийняття практичних рішень, як інструменту філософського аналізу.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 27.02.2026).

2. Закон України «Про охорону здоров'я». Відомості Верховної Ради України, 1993. № 4. Редакція від 01.01.2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2801-12> (дата звернення: 27.02.2026).
3. Майданик Р. А. Медичне право в системі права України. Київ: Алерта, 2013. 21 с.
4. Майданик Р. А. Законодавство України в сфері охорони здоров'я: система і систематизація. *Медичне право*. 2013. № 2 (12). С. 64.
5. Стеценко С. Г., Стеценко В. Ю., Сенюта І. Я. Медичне право України: підручник. Київ: Правова єдність, 2008. 507 с.
6. Сенюта І. Я. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання медичної допомоги: питання теорії і практики. Львів: Видавництво ЛОБФ. «Медицина і право», 2018. С. 112–113.
7. Українська правнича енциклопедія / В. М. Тertiшника (гол. редкол.) та ін. Київ: Алерта, 2023. 768 с.

References

1. Zahalna deklaratsiia prav liudyny [The Universal Declaration of Human Rights]. Pryiniata i proholoshena rezoliutsiieiu 217 A (III) Heneralnoi Asamblei OON. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (accessed:27.02.2026) [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy «Pro okhoronu zdorovia» [The Law of Ukraine ‘On the Protection of Health’]. (1993). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 4. Redaktsiia vid 01.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2801-12> (accessed:27.02.2026) [in Ukrainian].
3. Maidanyk R. A. (2013). Medychne pravo v systemi prava Ukrainy [Medical law within the Ukrainian legal system]. Kyiv: Alerta [in Ukrainian].
4. Maidanyk R. A. (2013). Zakonodavstvo Ukrainy v sferi okhorony zdorovia: systema i systematyzatsii [Ukrainian healthcare legislation: structure and systematisation]. *Medychne pravo – Medical law*, 2, 64 [in Ukrainian].
5. Stetsenko S. H., Stetsenko V. Iu., Seniuta I. Ia. (2008). Medychne pravo Ukrainy [Medical Law in Ukraine]: pidruchnyk. Kyiv: Vseukr.asots. vydavtsiv «Pravova yednist» [in Ukrainian].
6. Seniuta I. Ia. (2018). Tsyvilno-pravove rehuliuвання vidnosyn u sferi nadannia medychnoi dopomohy: pytannia teorii i praktyky [Civil law regulation of relations in the field of healthcare provision: theoretical and practical issues]. Lviv: Vydavnytstvo LOBF «Medytsyna i pravo» [in Ukrainian].
7. Ukrainska pravnycha entsyklopediia [Ukrainian Legal Encyclopaedia]. V. M. Tertysnyka ta in. (2023). Kyiv: Alerta [in Ukrainian].

Отримано 02.02.2026.

Отримано в доопрацьованому вигляді 26.02.2026.

Прийнято до друку 25.03.2026.

Опубліковано 08.04.2026.

Received 02.02.2026.

Received in revised form 26.02.2026.

Accepted for publication 25.03.2026.

Published 08.04.2026.